

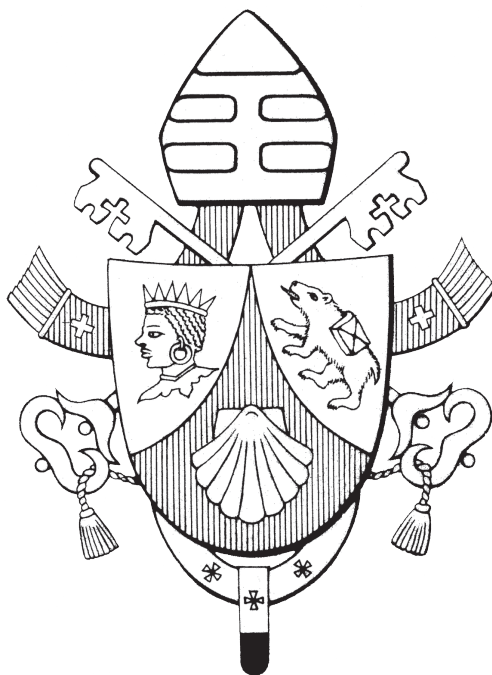
POJAM ISTINE U MISLI JOSEPHA RATZINGERA

ISTINA KRŠĆANSTVA

Milan Gelo

Uvod¹

Quid est veritas? (Iv 18,38) – upitao se Pilat pred Isusom. Budući da Isus svjedoči istinu zato što je i sam Istina, ona nam se nameće kao drugo ime za Boga. I sam Isus potvrđuje: „Ja sam Put i Istina i Život” (Iv 14,6). Pitanje o istini ujedno je i pitanje o Bogu zato što nam se objavljuje istina kroz Istinu. Samim time pitanje o istini nije prepušteno samo nekoj grani znanosti niti samo epistemologija ima pravo govoriti o istini, već pitanje o istini zadire duboko u čovjekovu egzistenciju. Stoga je pitanje o istini i teološko pitanje. Štoviše, stavlja se u samo središte teologije koja je pozvana govoriti o Bogu koji je Istina. Pilatovo pitanje ponavlja i svaki čovjek koji odgovorno živi zato što nema dobro uređena života bez promatranja istine i bez življenja u istini. Svi su ljudi dužni tragati za istinom i kada je upoznaju, prihvatiti je i ostati joj vjerni.² Nепrestance se nalazimo pred pitanjima koja od nas iziskuju napor u traženju odgovora. Odgovori nam se mogu činiti predalekima ili nedovoljnima, što nas ne olakšava tereta hodočašćenja prema Istini čiji glas odzvanja u čovjeku. Čovjek je stvoren za istinu zato što ga samo ona može dovesti njemu samome. Uzimajući u

Pitanje o istini ujedno je i pitanje o Bogu zato što nam se objavljuje istina kroz Istinu. Samim time pitanje o istini nije prepušteno samo nekoj grani znanosti niti samo epistemologija ima pravo govoriti o istini, već pitanje o istini zadire duboko u čovjekovu egzistenciju. Stoga je pitanje o istini i teološko pitanje.

¹ Rad nastao unutar seminara „Teološke teme Benedikta XVI. / Josepha Ratzingera“ ak. god. 2012./13., mentor: dr. sc. Nedjeljka s. Valerija Kovač.

² Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Dignitatis humanae. Deklaracija o slobodi vjerovanja* (7. XII. 1965.), u: *Dokumenti*, Zagreb, 72008., br. 1.

obzir da je svaki odgovor ujedno i pojava nekoga novog pitanja, istina nam se predstavlja kao dubinska obveza nadilaženja vlastitih interesa i stalan hod.

Poznato je da je Toma Akvinski riječ istina uvrstio u prve rečenice svojih velikih teoloških opusa (*Summa Theologiae* i *Summa contro Gentiles*), čime je stavio velik naglasak na bitnu povezanost kršćanstva s istinom. Ako su se teolozi stoljećima propitkivali o istini, zato što istina čini srž samoga kršćanstva, onda su i kršćani svih vremena pozvani tragati za istinom i biti otvoreni Istini. Budući da postoji mnogo teorija o istini, čak i ona koja kaže da istine nema ili da je razasuta u komadiće poluistina koje graniče s laži, naš autor, Joseph Ratzinger, razmišljajući i teologizirajući, i sebi postavlja pitanje o istini. Štoviše, za svoje biskupsko geslo uzima *cooperatores veritatis*,³ čime najavljuje svoju borbu za istinu, istinu koja se otkrila u Isusu Kristu, živome Bogu koji nas poziva na nasljedovanje. Biti kršćanin znači nasljedovati Isusa koji je Istina. Nasljedovanje uključuje i vjernost kako ne bismo bili robovi poluistina ili širitelja laži koja razara, već kako bismo živjeli istinu koja će nas osloboditi (usp. Iv 8,32). Želja nam je u ovome radu dotaknuti mišljenje velikoga teologa o pitanju istine i promisliti o istini kršćanstva koje ispovijeda Isusa Krista, Istinu. Istinu kršćanstva nije moguće odvojiti od osobe Isusa iz Nazareta u kojemu i naš autor pronalazi jedini kriterij za govor o istini i cilj kojemu smjeraju sva naša duboko životna pitanja.

1. O pojmu istine

Riječ istina postoji u svim jezicima (grč. *alétheia*, lat. *veritas*, njem. *die Wahrheit*, engl. *the truth*, franc. *la vérité*, tal. *la verità*, hrv. istina, pol. *prawda*, španj. *verdad*...), iako se ne radi nužno o jednosložnim riječima (primjeri u afričkim jezicima). Mada riječ za nešto što se smatra istinitim postoji u svim jezicima, značenje pojma istine, uzimajući u obzir višestruke uvjetovanosti čovjeka, nije posvuda isto. Stoga pojam istine biva različito shvaćen ovisno o kontekstu vremena i prostora, kao i o razdoblju razvoja ljudskoga duha. Ipak, u sveprisutnu shvaćanju pojma istine, počevši od jezične upotrebe, istinom se smatra ono što je u suglasju sa stvarnošću.⁴ Tako i u hrvatskomu jeziku, korijen riječi *istina* je *isto*. Hrvatska, odnosno slavenska riječ *istina* ima korijen u latinskome *est* i njemačkome *ist*. Sukladno tomu, ono što je istinito ujedno je i postojeće.⁵ Tim *istim* je označena povezanost između sadržaja rečenoga i stvarnoga predmeta. Kada se kaže da je nešto istina, misli se na podudaranje nečije izjave sa stvarnošću – s onim o čemu se nešto govori.

Budući da se svaki čovjek pita o istinitome i da je kao tražitelj istine duboko uvučen u istinu koja mu se nameće, pojam istine je prisutan u svim religijama, u znanosti kao i u filozofiji koja svojim imenom već naviješta svoju svrhu – traženje mudrosti, ljubav prema mudrosti, hod

³ Usp. Joseph RATZINGER, *Moj život*, Split, 2005., 89.

⁴ Usp. Wolfgang HILBER, *Lexikon der Philosophie*, Düsseldorf, 2009., 411.

⁵ Usp. Grgo GRBEŠIĆ, *Istina će vas osloboditi. Istina i laž u osobnome, nacionalnome i vjerskome životu*, u: *Vesperae sapientiae christianae, Tribine 2*, Ivica Raguž (prir.), Zagreb, 2005., 243.

prema istini. Upravo zbog činjenice sraslosti filozofije s teologijom i njihove međusobne upućenosti dobro je napraviti kratak izlet u misao filozofije i teologije o istini, istini koja nam ne da mira i poziva nas na traženje – mukotrпно traganje.

1.1. Istina u filozofiji

Istina je jedan od temeljnih pojmova filozofije.⁶ Istina je toliko bitna za filozofsko razmišljanje tako da je u svim razdobljima predstavljala samo središte promišljanja. Govor o istini nezaobilazan je ukoliko se samu filozofiju smatra hodom prema istini. Najproširenija teorija o istini jest ona koju zastupa i jedan od najvećih filozofa u povijesti, Aristotel – *teorija adekvacije* ili *teorija korespondencije*. Prema ovoj teoriji istina se predstavlja kao svojstvo suda koje se sastoji u slaganju misli i stvari (*adaequatio intellectus et rei*).⁷ Ova teorija i danas pronalazi svoje pobornike među mnogim filozofima, a bila je vrlo dobro prihvaćena i u srednjem vijeku. U raznim teorijama istine koje su formirane tijekom bogate povijesti filozofije nije se raspravljalo samo o definicije istine. Od početka europske filozofije vodi se rasprava o tomu „je li istina jedna ili mnoštvena, objektivna ili subjektivna, apsolutna ili relativna, apstraktna ili konkretna, vječna ili prolazna itd.“⁸ Unatoč postojanju raznih filozofskih disciplina koje dovode u pitanje i samu mogućnost istine, u filozofiji se neprestance prepoznaje ljubav prema istini koja se očituje u odanosti is-

tini i u odbojnosti prema neistini. Istina je na grčkomu *alétheia* i znači neskriveno. Stoga pravi filozof ide preko skrivenosti, nadilazi pojave i traži istinu. Upravo u potrazi za istinom, za onim skrivenim koje je izazov na svakomu početku puta, započinje filozofija.⁹ Odlika pravoga filozofa treba biti istinoljubivost u traganju za istinitošću, pravim svojstvom pojavnosti koju razmatra. U prijetoru između relativne i apsolutne istine filozofija mora stajati na strani one istine koja nije spoznajna iluzija i pronalaziti putove prema apsolutnoj istini. U ovom se prijetoru nalazi mjesto rođenja modernoga relativizma koji se pretvorio u diktaturu onemogućujući svaki govor o postojanju neke druge istine doli one samoga relativizma koji ne podnosi istinu. Po relativizmu, kao modernoj i dobro prihvaćenoj *filozofiji*, došlo se do zaključka da ne postoji univerzalni ili apsolutni skup vrijednosti zatvarajući se u vlastita mjerila.¹⁰

Unatoč ovom nijekanju istine, pravi se filozof ne može zadovoljiti skeptičkim pitanjem na koje se ne može ni dati odgovor zato što ga se, u konačnici, i ne traži. Filozofija nema svoju svrhu u skepsi, već u susretu s istinom. „Zato povijest filozofije može biti poučna za one koji traže krajnji odgovor“¹¹, a krajnji odgovor je pravi odgovor ukoliko svjedoči istinu. Sukladno već napisanome, važno je filozofiju izvesti iz liberalizma i racionalizma i uputiti je pravim putem, prema onome

⁶ Usp. Gajo PETROVIĆ, Istina, u: *Filozofijski rječnik*, Vladimir Filipović (ur.), Zagreb, 1984., 155.

⁷ Usp. Gajo PETROVIĆ, Istina, u: *Filozofijski rječnik*, 155.

⁸ Isto, 156.

⁹ Usp. Marijan CIPRA, *Uvod u filozofiju*, Zagreb, 2007., 16.

¹⁰ Usp. Patrick QUINN, *Filozofija religije od A do Ž*, Zagreb, 2008., 165.

¹¹ Patrick QUINN, *Filozofija religije od A do Ž*, 80.

bitnome – istini. Jedan od velikih filozofa XX. stoljeća, Edmund Husserl, posvetio je cijeli život traženju istine smatrajući da pitanje o krajnjemu bitku, o istini, mora biti predmet svake istinske filozofije.¹²

1.2. Istina u teologiji

„Od vremena objave traje u povijesti traženja istine prijepor između filozofije i teologije, vjere i razuma. Svaki istinski mislilac, ali i vjernik, hoteći to ili ne, uvučen je već u ovakvo ili onakvo shvaćanje istine, vjerske ili filozofske ili pak obje zajedno (ako nam to uspije).“¹³ Koliko god problematika istine zanimala filozofiju koja je treba tražiti, isto toliko istina zanima i teologiju. Ona ulazi u samo središte teološkoga promišljanja zato što je Istina drugo ime za Boga (usp. Iv 14,6). Teologija, koja u svojem imenu prepoznaje svoje poslanje, govori o Bogu koji je Istina. Za kršćane, ukoliko govor o teologiji svodimo na govor o Bogu iz kršćanske perspektive, istina znači Božju objavu u povijesnoj konkretnosti.

Stoga istina nije samo ona *alétheia* u filozofskome smislu razotkrivanja već autentična objava koja se očituje čovjeku kao stvorenju. Samim time istina se združuje s povijesno-osobnim kategorijama.¹⁴ Živjeti kao kršćanin značilo bi utrošiti vlastiti život, koji je ionako dar Stvoritelja, u življenje istine. Istina o kojoj teologija razmišlja duboko je povezana

s Istinom koja je sam Bog. Konačno, Bog – Isus Krist, sebe naziva Istinom. Ukoliko se poimanje istine neodvojivo stavlja u neraskidivu poveznicu s Bogom, podrazumijeva se postojanje jedne apsolutne istine koja je „sadržana u svima drugima i jer nije jedna među mnogima, nego ona jedina sveobuhvatna“. ¹⁵ Životna se mudrost sastoji u osobnomu susretu s Istinom koja prožima svaku drugu istinu. Kršćanin, samim time i kršćanski teolog, pridružuje se drugima u stalnu traženju istine zbog čovječje neprestane upućenosti na istinu. Unatoč relativizmu pravi teolog pristaje uz vjerovanje da je istina jedna, jedina i vječna, iako neprestance promišlja i o raznim filozofskim, znanstvenim i inim poimanjima istine. Premda teološko promišljanje istine ide onkraj evidentnoga i opipljivoga, istina se nudi svakomu tko je traži. U susretu čovjeka s istinom on se susreće s Bogom koji je središnja tema teologije. Promišljanje jednoga teologa uključuje vjerovanje koje mu dopušta tvrditi da sjaj istine odsijeva u svim djelima Boga Stvoritelja koja svoj vrhunac imaju u stvorenju čovjeka kao slike i prilike Božje (usp. Post 2,26).¹⁶ Budući da nijedan čovjek ne može živjeti ukoliko ne pronađe odgovore na pitanja koja smatra temeljnima, u nutrini ljudskoga duha sjaji istina koja mu pomaže u razumijevanju i shvaćanju života.

U poimanju istine grčko-rimske filozofije teologija prepoznaje tragove one Istine koja sve dotiče i svojom puninom sve obuhvaća. Pravi teolog ne negira

¹² Usp. Ivan IVANDA, *Samoća vjere*, Zagreb, 2012., 57.

¹³ Ante ŠKEMBER, Istina u filozofiji i objavi. Poimanje istine u filozofiji i kršćanstvu, u: *Nova prisutnost* 10 (2012.) 1, 113.

¹⁴ Usp. Rino FISICHELLA, Istina, u: *Enciklopedijski teološki rječnik*, Zagreb, 2010, 429.

¹⁵ Karl RAHNER – Herbert VORGRIMLER, *Teološki rječnik*, Đakovo, 1992., 206.

¹⁶ Usp. IVAN PAVAO II., *Veritatis splendor – Sjaj istine. Enciklika o nekim temeljnim pitanjima moralnog naučavanja Crkve* (6. VIII. 1993.), Zagreb, 2008., br. 1 (dalje: VS).

dostignuće u svemu onome što može biti teološkom argumentacijom dovedeno u vezu s Bogom, već traži nove načine u promišljanju koje katkada ostaje na margini ljudskoga znanja pa se može činiti da teologija danas šuti, da je istrošena srednjovjekovnim cjepidlačenjima i u susretu sa znanostu koja ju je uništila. Budući da je pitanje istine i dalje aktualno pitanje u teološkomu tumačenju, sama teologija ne gubi na svojoj aktualnosti i poziva na daljnji hod koji završava pronalaženjem Boga, Istine. U svakom slučaju, teolog je svjestan da razum izvlači svoju istinu iz vječnoga zakona koji nije ništa drugo nego sama božanska mudrost, Bog sam.¹⁷ Svaki susret s istinom novi je korak prema istini koja svoju puninu pronalazi u samome Bogu koji je *unum, verum, bonum et pulchrum*. Teologija vidi u Bogu *verum* „jer istina – ona, koja je cilj teologije, koja je sam vrhunac njezina strpljivoga putovanja kroz povijest – nije naš vlastiti proizvod; ona je ta koja nas upućuje, koja nam je prethodila i koja nas prerasta“.¹⁸

2. Joseph Ratzinger o istini

Suradniku istine, Josephu Ratzingeru, istina ostaje trajan izazov u teologiziranju i svaki govor o Kristu i kršćanstvu, ali i o čovjeku i društvu u širem smislu, ima dodirnih točaka s istinom. Iako mu se problematika istine činila važnom temom, posebno se njome počinje baviti u trenutcima shvaćanja vlastitih ograničenja u kojima se susreće sa svim poteškoćama

i opasnostima odustajanja od istine.¹⁹ Istodobno, odustajanje od istine ne bi čovjeka dovelo do njegova puna očovječenja niti bi se čovjek osjećao slobodnijim. Naš teolog naglašava da je važno uvidjeti da „istina ima primat koji se, kao što je rečeno, ne može shvatiti apstraktno, nego zahtijeva sudjelovanje u mudrosti“.²⁰ Sposobnost za istinu pokazuje na unutarnje dostojanstvo samoga čovjeka pa istina sama po sebi postaje zadnjom temom i teologije i filozofije.²¹ Stoga je onomu tko je suradnik istine jasno da istina i stvarnost idu zajedno. Istina bez stvarnosti postaje apstraktan pojam. Samim time *istinovati* znači biti mudar, govoriti istinu, prijateljevati s njome i biti joj svjedokom. Biti *suradnikom istine* podrazumijeva služenje istini u kojemu čovjek postaje *istinski* mudar.

U surađivanju s istinom koja je Ratzingeru središnja kategorija teolog ispunja svoju zadaću – postati suradnikom Istine.²² Svakomu koji ozbiljno razmišlja o svemu što jest udaljavanje od istine predstavlja ujedno i udaljavanje od temeljnih postavki. Svjestan zahtjeva za istinom, naš teolog poziva na traženje istine koje iziskuje strpljenje i hrabrost. Uzimajući biskupsko geslo *cooperatores veritatis*, Ratzinger u svojem promišljanju istine i u traganju za nečim tako bitnim ne želi ostati usamljen,

¹⁹ Usp. Joseph RATZINGER / BENEDIKT XVI., *Sol zemlje. Kršćanstvo i Katolička crkva na prijelazu tisućljeća. Razgovor s novinarom Peterom Seewaldom*, Zagreb, 2011., 66.

²⁰ Joseph RATZINGER / BENEDIKT XVI., *Sol zemlje*, 66.

²¹ Usp. Joseph RATZINGER / BENEDETTO XVI., *Il Dio della fede e il Dio dei filosofi*, Venezia, 2007., 83.

²² Usp. Kardinal Joseph RATZINGER, *Bog i svijet. Vjera i život u našem vremenu. Razgovor s Peterom Seewaldom*, Zagreb, 2005., 207.

¹⁷ Usp. IVAN PAVAO II., VS, br. 40.

¹⁸ Jerzy SZYMIK, Služba naviještanja spasenja. Teologija na sveučilištu, u: *Communio* 38 (2012.) 115, 66.

već u zajedništvo s drugima ići prema istini. Stoga nije odvojen suradnik već suradnik u zajednici tražitelja Istine. Samim time, svatko tko prima krštenje i razumije poruku evanđelja postaje glasnikom i suradnikom Istine koja je otvorena svim ljudima u vjeri da sjaj Istine prosvjetljuje sve ljude. U skladu s *naravi* kršćanstva, *cooperatio*, osim što pretpostavlja čovjekovo istinoljublje, podrazumijeva i *suradnju* između vjere i razuma čija nam sinteza nudi istinu koja nadilazi metodološku ispravnost i otkriva težinu ljepote, zanosa i potresenosti.

2.1. Čovjek – tražitelj istine

Čovjek, promatran iz perspektive vlastite stvorenosti, biva najbolje shvaćen onako kako ga je Stvoritelj zamislio. Budući da je svijet nastao iz Božje riječi, čovjeku je otvoren put da se bez straha susretne s onim tko ga je i stvorio, s Bogom.²³ Budući da je čovjeku otvoren put Bogu, u hrvanju s poganskim mitovima naglašeno je svjetlo istine pokazujući stvoreni svijet koji je izvorno zamišljen u Božjemu vječnom umu. Svijet nije proizvod tame i besmisla, već dolazi iz shvaćanja, iz slobode i ljubavi koja je u konačnici i sam Bog, Istina. Upravo iz mogućnosti susreta sa Stvoriteljem svaki je čovjek pozvan iznova propitivati svoje čovječstvo, odlučivati se tko i što želi biti kao čovjek. Čovjek je slobodno biće, samim time može i potisnuti istinu, ali je ne može odstraniti. Ratzinger ističe: „Čovjek može biti izliječen samo ako postane istinit, ako prestane potiskivati i gaziti istinu.“²⁴

Istina o čovjeku koja biva presudnom u čovjekovu traženju istine jest njegova stvorenost. Ukoliko ne prihvati istinu vlastite stvorenosti, čovjek može svojim postupcima, budući da se suprotstavio istini, razoriti i sebe i svoj svijet. Po mišljenju našega teologa, čovjek je u neistini svaki put kada čini grijeh zato što od vlastitoga života pravi privid. Grijeh nije ništa drugo doli odreknuće od istine. Uz istinu njegove stvorenosti čovjek treba prihvatiti i istinu vlastite ovisnosti o Bogu Stvoritelju. Stoga „čovjek može vidjeti Božju istinu na dnu sama sebe kao stvorenja“.²⁵ Ako čovjeka definiramo kao tražitelja istine koji svoju puninu pronalazi u Bogu, uspon do istine i do dobra nije komotan jer on zahtijeva čitava čovjeka.

Čovjek je u nemiru sve dok ne susretne istinu. Ako ovo uzmemo u obzir, jasno je da je čovjek doživotni tražitelj. Ipak, „Bog-Istina se očitovao čineći čovjeka sposobnim za istinu, a onda i sposobnim da razlučuje dobro od zla“.²⁶ U čovjeku, kao i u svetomu Augustinu o kojemu često piše naš teolog, postoji stalna potreba za istinom provodeći život u iščekivanju. Benedikt XVI. upravo ovdje vidi uzrok suvremene krize kojom se želi dokazati da za čovjeka ne postoji istina. S jedne strane čovjek se odrekao istine, s druge strane izgara za istinom. Ipak, u čovjeku postoji nemirno i stalno traganje za istinom. Ovo je jedno od osnovnih obilježja njegova postojan-

šljanja o stvaranju i grijehu, 75.

²⁵ Joseph RATZINGER, *O relativizmu i vrjednotama*, Split, 2009., 58.

²⁶ BENEDIKT XVI., *Naučiti vjerovati. Duhovna poruka nade i ohrabrenja*, Guliano VIGINI (ur.), Split, 2013., 7.

ja.²⁷ Čovjeku, tražitelju istine, umirovljeni Papa preporučuje odvažno traganje za istinom i ohrabruje ga da se ne prekida hod prema istini, da nikada ne prestane gledati duboku istinu u samu sebi kojom otkrivamo svoju stvorenost i prihvaćamo Boga kao Oca i Stvoritelja. Po svojem postojanju čovjek je stvoren za istinu.²⁸ Ona se nameće kao temeljni element ljudskoga života. Čovjek u susretu s istinom treba biti u stavu poslušnosti koja će ga voditi istini. Veličina je ljudskoga bića u slobodi koja je u uskoj vezi s istinom. Zahvaljujući slobodi, čovjeku je dopušteno pristajati uz istinu i orijentirati vlastiti život prema istinskim vrijednostima ili, u slobodi koja mu je dana, okrenuti leđa istini i svoje postojanje hraniti nečim drugim, možda poluistinama ili lažima. Samo raskrinkavajući laž u sebi čovjek može biti nanovo rođen – *rođen u istini* koja će ga katkada pozvati i na napuštanje vlastitih uvjerenja. Benedikt XVI. smiono tvrdi da „odricanje od istine i uvjerenja ne podiže čovjeka nego ga izlaže proračunljivosti uspjeha, oduzima mu njegovu veličinu“.²⁹ „Samo istina predstavlja za čovjeka shodni temelj njegova stajanja.“³⁰ Govoreći o povezanosti istine sa slobodom, čvrsta je uvjerenja da „sloboda stoji u nerazdvojnu odnosu spram istine, koja je istinski čovjekov zavičaj. Prema tomu, čovjek je istinski slobodan tek kada

je kod kuće, tj. kada je u istini“.³¹ Usprkos svim preprekama i poteškoćama isplati se „potpuno... i vedra srca odvažiti za ludost istine, zadaća je za danas i sutra“.³²

1.1. *Istina i sloboda*

Uz činjenicu da je čovjek stvoreno i ovisno biće, čovjek je i slobodno biće koje uživa darovanost slobode. Slobodu naš autor shvaća kao istinsku osnovnu vrijednost i kao temeljno ljudsko pravo uopće. Ona mu je dana zato što je stvoren slobodan.³³ Iako je sloboda u modernom društvu shvaćena u kontekstu govora o *slobodi od nečega/nekoga*, ona znači nešto više od puke samodostatnosti i od vlastitoga htijenja. Ako pitanje slobode promišljamo govoreći odvojeno o njoj kao takvoj, postoji mogućnost skliznuća u fragmentarno poimanje slobode. Dok se razmišlja o slobodi, dobro je misleći o njoj razmišljati i o drugim pojmovima. Ako se ususret slobodi dovede istina, vidi se da su pitanje slobode i pitanje istine dva pitanja koja nerazdvojno idu zajedno. Iako se o njima može i treba razmišljati odvojeno, u konačnici, sloboda biva nedohvaćena i krivo shvaćena u pravome smislu ukoliko se ne poveže s istinom koja je bitno određuje. Joseph Ratzinger se pita što je sloboda? Može li čovjek postati slobodan bez istine? Sloboda bez istine nije sloboda zato što između njih postoji uzajamna povezanost. „Oslobođenje koje bi

²⁷ Usp. BENEDIKT XVI., *Naučiti vjerovati*, 40.

²⁸ Usp. Joseph RATZINGER, *Vjera – istina – tolerancija*, Zagreb, 2004., 8.

²⁹ Helmut HOPING – Jan-Heiner TÜCK, *Sablazan istine vjere. Teološki profil Josepha Ratzingera*, Zagreb, 2006., 109.

³⁰ Joseph RATZINGER, *Uvod u kršćanstvo*, Zagreb, 2007., 71.

³¹ Joseph RATZINGER, *Zajedništvo u Crkvi*, Split, 2006., 57.

³² Joseph RATZINGER, Die Weltdienst der Kirche. Auswirkungen von 'Gaudium et spes' im letzten Jahrzehnt, u: *Internationale Zeitschrift Communio*, 2 (1975.), 453., u: Helmut HOPING – Jan-Heiner TÜCK, *Sablazan istine vjere. Teološki profil Josepha Ratzingera*, 7.

³³ Usp. Joseph RATZINGER, *Vjera – istina – tolerancija*, 214.

bilo bez istine, koje bi bilo laž, ne bi bilo sloboda, nego prijevara i zbog toga ropstvo i kvarenje čovjeka.³⁴ Oslobođenjem od istine čovjek ne doseže čistu slobodu, nego je ukida. Sloboda bez istine nema ni smjera ni mjere.³⁵ Ratzinger odlučno tvrdi da sloboda bez istine ne bi bila istinska sloboda, već bi vodila čovjeka u ništavnost. Mjerilo slobode bi trebala biti istina koja nudi slobodi put, zdravi put. Štoviše, sloboda bez istine je samo đavolska parodija slobode.³⁶

Posebno je istaknuta hodočasnička čovjekova dimenzija na zemlji. Upravo zbog činjenice da smo putnici i hodočasnici postajemo slobodni od krajnje pohlepe za kratkotrajnim posjedovanjem i otvaramo prostor za druge s kojima se slobodno ophodimo.³⁷ Ukoliko se čovjek želi odreći istine, ne može biti slobodan. Samim time sloboda, uzeta kao mogućnost života u bezumlju, čini čovjeka neuspjelim stvorenjem ili bitkom bez smisla. „Nejasna ideologija slobode vodi u dogmatizam koji se sve više pokazuje kao protivan slobodi.“³⁸ Ono što je bitno prilikom promišljanja o slobodi jest uzimati u obzir cijelo čovječanstvo za koje smo odgovorni i neprestance se čistiti u smjeru istine. Samo onda ako se sloboda misli zajedno s istinom, nju će se moći misliti i zajedno s odgovornošću. Po pravilnoj samospoznaji čovjek može pravilno shvatiti i odgovornost. Ona mora biti mišljena s odgovornošću. Odgovornost znači živjeti

bitak kao odgovor, odgovor na to što mi uistinu jesmo. Odgovornost u življenju slobode raste zajedno sa spoznavanjem istine i u stvaranju prave slike o samima sebi. Neumorno tvrdi Ratzinger da se sloboda mora orijentirati na istinu, na ono što čovjek po sebi jest te mora odgovoriti našem bitku i biti s njime u skladu.³⁹ Budući da Benedikt XVI., razmišljajući o čovjeku, nikada ne prestaje istodobno razmišljati i o Bogu o kojemu čovjek ovisi, iako uživa slobodu, izričito zaključuje da se tamo gdje se niječe Boga ne izgrađuje sloboda i oduzima joj se njezin temelj. Odvajanje od istine znači i odvajanje od slobode. „Ako nema nikakve istine o čovjeku, onda ni on nema nikakve slobode. Samo istina oslobađa.“⁴⁰ Zbog čvrste povezanosti istine sa slobodom može se usuglasiti da sloboda ipak o nečemu ovisi – o istini.⁴¹

Ako za čovjeka tvrdimo da je ovisan, kako se može istodobno reći i da je slobodan? Zar ova dva pojma nisu *kontrarna* i međusobno isključiva? Ratzinger tvrdi da čovjeka jedino ljubav može osloboditi jer samo ljubav ovisnost preobražava u slobodu. Čovjek može sebe uništiti ako radi sigurnosti isključi ljubav koja je nezaobilazna ukoliko govorimo o kršćanskoj antropologiji.⁴² Sloboda, budući da čovjeku nudi mogućnost izbora, dar je stvaranja. Svatko je pozvan na odabire kojima upravlja svoje postojanje prilikom čega može izopačiti temeljnu ljepotu slobode koja je stvaralačka. Sloboda pronalazi stvaralački

³⁴ Joseph RATZINGER, *Gledati Probodenoga*, Split, 2008., 35.

³⁵ Usp. Joseph RATZINGER, *Vjera – istina – tolerancija*, 221.

³⁶ Usp. *Isto*, 223.

³⁷ Usp. Joseph RATZINGER, *Gledati Probodenoga*, 117.

³⁸ Joseph RATZINGER, *Kršćanstvo i kriza kultura*, Split, 2008., 27.

³⁹ Joseph RATZINGER, *Vjera – istina – tolerancija*, 230.

⁴⁰ *Isto*, 232.

⁴¹ Usp. IVAN PAVAO II, *VS*, br. 34.

⁴² Usp. Joseph RATZINGER, *U početku stvori Bog. Promišljanja o stvaranju i grijehu*, 108.

prostor tek na području dobra i istine.⁴³ Čovjeku je dano da stvara i zato „sloboda čiji bi se jedini sadržaj sastojao u mogućnosti zadovoljenja potreba, ne bi bila ljudska sloboda; ostala bi u području animalnoga“.⁴⁴ Živeći slobodno čovjek živi samo nešto što mu je dano. Stoga sloboda dobiva svoj smisao tek kada postoji nešto dublje.⁴⁵ Dublje je ono što je izvorno čovjekovo, njegova upućenost na Boga, Boga osobu i Stvoritelja. Dublje je ono što pripada slobodi kao daru stvaranja – sposobnost savjesti. Naš teolog se ne boji reći da „bivamo oslobođeni kada prihvatimo istinu, kada je primimo kao dar koji će nam iznova pokazati put“.⁴⁶

2.2. Istina i savjest

Čovjek kao biće zajednice ne živi svoju egzistenciju u skućenu okružju u kojemu ne bi trebao biti upućen na druge i s drugima dijeliti svoj život. On je biće koje zajedno s drugima tvori zajednicu. Zajednica ili društvo je sastavljeno od pojedinaca. Ako društvo želi opstati, ono mora biti hranjeno istinskim krepostima koje smatramo mjerodavnim uzorima čovječnosti. Ono što čovjeka nužno određuje jest *savjest*. Budući da Ratzinger ima polazišnu točku u tvrdnji da svaki čovjek posjeduje savjest, ušutkivanje savjesti vodilo bi raščovječenju svijeta i moralnoj pogibelji. Svijetu današnjice potreban je humanizam koji će u središte staviti čovjekovu savjest,

njegovu otvorenost transcenciji i istodobno svijest o vlastitoj povijesnoj stvarnosti.⁴⁷ Čovjek posjeduje *organ* savjesti u kojemu se odražava čovjekovo jedinstvo. Iako se danas može činiti da savjest znači zatvorenost za druge ili nemogućnost zajedničkih mjerila, pravo je značenje savjesti u njezinoj zamjetljivosti za Boga i u traženju mjerila koja nas vode prema dobru.⁴⁸ Društvo koje će činiti pojedinci koji ozbiljno računaju na glas savjesti i prema njoj se ravnaju, imajući pred očima dobro cijeloga čovječanstva, ne treba se bojati za opstanak. „Ako se naprotiv savjest otkrije kao mjesto slušanja istine i dobra, mjesto odgovornosti pred Bogom i braćom ljudima, što je protiv svake diktature onda ima nade za budućnost.“⁴⁹

Naš teolog, svjestan mogućnosti krivo oblikovane savjesti, vidi ispravnu savjest samo ako je istoj, budući da ju je moguće oblikovati, stalo do istine koja posjeduje određeni autoritet. Stoga, „savjest se pokazuje kao ispravna stoga jer povezuje unutarnju istinu o stvarima u skladu sa stvarnošću, što je naposljetku, Stvoriteljev glas“.⁵⁰ Istina i savjest se isprepleću. Moguće je imati ispravnu savjest koja će čovjeka voditi putem istinskoga očovječenja jedino uz autoritet savjesti koja je oblikovana istinom. Živjeti po savjesti znači osjećati se trajno pozvanima krenuti u potragu za istinom, pravdom i ljubavi.⁵¹ Ako se uzme u obzir da društvo

⁴³ Usp. Joseph RATZINGER / BENEDIKT XVI., *Sol zemlje*, 81.

⁴⁴ Joseph RATZINGER, *O relativizmu i vrjednotama*, 11.

⁴⁵ Usp. Joseph RATZINGER, *O savjesti*, Split, 2009., 21.

⁴⁶ Joseph RATZINGER, *Gledati Probodenoga*, 137.

⁴⁷ Usp. BENEDIKT XVI., *Papa Hrvatima. Svi Papini govori*, Split, 2011., 48.

⁴⁸ Usp. Joseph RATZINGER, *Vjenu – istina – tolerancija*, 186.

⁴⁹ BENEDIKT XVI., *Papa Hrvatima*, 11.

⁵⁰ Joseph RATZINGER, *O savjesti*, 74.

⁵¹ Usp. BENEDIKT XVI., *Božja revolucija*, Split, 2005., 47.

današnjice čezne za ljudima savjesti, teolog Ratzinger piše da „čovjek savjesti jest onaj koji nikada ne stječe uvažavanje, blagostanje, uspjeh, društveni položaj ili odobravanje od strane vladajućega mišljenja, na štetu istine“.⁵² Štoviše, savjest je najviša norma koju čovjek – i protiv autoriteta – treba slijediti.⁵³ Savjest ima prednost zato što je iznad zakona i nije produkt proizvoljnosti. Ona daje prednost istini. Ona se nudi čovjeku kao prostor istine. „U savjesti poznajemo istinu, te nas tako savjest istovremeno poziva da sve više budemo u potrazi za istinom.“⁵⁴ Stoga živjeti po savjesti znači živjeti po istini. Živjeti istinu znači rasti u vlastitoj čovječnosti.

2.3. Istina i relativizam

U svijetu u kojemu se puno toga predstavlja istinitim, iako se pritom često vrlo teško pravi razlika između istine i laži, vrlo je dobro prihvaćena teorija čije vrijednosti variraju od zajednice do zajednice zato što je svaka uvjetovana posebnim okolnostima. Spomenuta se teorija zove relativizam.⁵⁵ Po nekim autorima radikalni relativizam vodi preko skepticizma do potpuna ukidanja pojma istine. Samim time relativizam niječe opće i apsolutne vrijednosti.⁵⁶ Teolog Ratzinger razmišlja i o relativizmu koji se često vidi kao pretpostavka demokracije za koju misli da je praktički

jedini prikladan sustav vladanja.⁵⁷ Ipak, relativizam nije pretpostavka demokracije zato što biva sebe svjesnim do te mjere da se nameće drugima, pa i sam prerasta u jednu vrstu dogmatizma. Nameće se i onima koji ga ne prihvataju. Relativizam se očituje kao vladajuća filozofija koja sustav sloboda vidi u sustavu koji bi prihvatao stanovišta od kojih se nijedan ne bi nametao dok se sam relativizam nameće diktatorski.⁵⁸ Može se zamijetiti „da sva mišljenja jednako vrijede: to je jedan od najraširenijih znakova onoga nepovjerenja u istinu koja se u današnjim prilikama posvuda može opaziti“.⁵⁹ Jedna od glavnih karakteristika današnjega mentaliteta jesu nepovjerenje i neprijateljstvo prema istini.

Ipak, i Ratzinger bi konstatirao da „istina može biti prigušena, ali nikada i konačno uništena... Kad je najviše pritisneš, ona najjače zasja“.⁶⁰ Koliko god čovjek relativizirao svaku istinu i pokušao je dovesti pred zid, istina pronalazi način kako izići van. Unatoč autoritetu istine koji se nameće i onima koji radije pristaju na laž, nužno je uvidjeti svu opasnost

⁵² Joseph RATZINGER, *O savjesti*, 36.

⁵³ Usp. Joseph RATZINGER, *O relativizmu i vrijednosta*, 49.

⁵⁴ Joseph RATZINGER / BENEDIKT XVI., *Bog Isusa Krista. Razmatranja o Trojedinom Bogu*, Zagreb, 2010., 37.

⁵⁵ Usp. Patrick QUINN, *Filozofija religije od A do Ž*, 165.

⁵⁶ Usp. Goran GRETIĆ, Relativizam, u: *Filozofijski rječnik*, 287.

⁵⁷ Usp. Joseph RATZINGER, *O relativizmu i vrijednosta*, 21.

⁵⁸ Usp. Joseph RATZINGER, *Vjera – istina – tolerancija*, 104. Ratzinger prepoznaje uzroke pluralističkoga poimanja religija u filozofiji relativizma koji je toliko jak da se probio i u samu teologiju shvaćajući sve religije jednako. Istinu se nadomjestilo samo dobrom nakanom stavivši religiju u područje subjektivnoga. Tadašnji prefekt Kongregacije za nauk vjere Joseph Ratzinger u deklaraciji *Dominus Iesus* iz 2000. godine progovara o pošasti relativizma koji promiče subjektivizam, neprihvatanje bilo kakva govora o metafizici i relativiziranje bilo koje istine, pa i same istine Isusa Krista.

⁵⁹ IVAN PAVAO II., *Fides et ratio – Vjera i razum. Enciklika svim biskupima Katoličke crkve o odnosu vjere i razuma* (14. IX. 1998.), Zagreb, 1999., br. 5. (dalje: FR).

⁶⁰ Ljudevit RUPČIĆ, *Sudbina istine*, Zagreb, 1994., 373.

relativizma koji negativno utječe i na pojedinca i na zajednicu. Mada je pitanje o istini neizbježno, relativizam pronalazi sve moguće načine kako minorizirati važnost same istine i staviti je na sam rub promišljanja. I onda kada se spominje pojam istina, relativizam *dopušta* manipuliranje ovim pojmom pod krinkom obrane slobode koja treba biti svima bezuvjetno zajamčena. Ako se uzme u obzir cjelokupna filozofija relativizma, najveću prepreku potpunu uvođenju relativizma predstavlja sama istina koja se svejedno nameće. Može se konstatirati da relativizam, osim što je dobro prihvaćena teorija, jest i bazičan osjećaj *prosvijećena* čovjeka. Pod uvjetima modernoga načina promišljanja svakako se misli i na relativističko uvjerenje. U suprotnomu, dostignuća nekih mislitelja smatraju se nepodobnim i pretencioznim. Polazeći od pretpostavke da čovjek čezne za istinom i da mu je ona prijeko potrebna, ravnodušnost spram istine koju zdušno promovira filozofija relativizma uzrok je i srž krize Zapada i Europe.⁶¹ Sukladno tomu, svijest da se istinu ne može proizvesti uz pomoć vlastite ideologije niti stavljajući je na rub promišljanja, izlazak iz krize znači istodobno i povratak bitnome koje je u susretu s istinom.⁶² „Čovjeku nije primjereno ono što je trenutačno prikladno, nego ono što odgovara vječnosti, ono što ga izdiže iznad tog trenutka.“⁶³ Zahtjev za istinom nije zahtjev koji ugrožava toleranciju i slobodu, premda nam relativizam upravo želi

nametnuti neopravdanu grižnju savjesti ukoliko se promovira primat istine.

3. Ratzinger o istini kršćanstva

Ukoliko je pitanje istine stavljeno po strani u životu, a tako i u spekulaciji, upitno je koliko se može uopće govoriti o istini neke religije pa tako i, u ovom slučaju, kršćanstva. Ratzinger u svojem učenju zastupa tvrdnju da se kršćanstvo na samu početku opredijelilo za istinu i odreklo se predodžbe o religiji koja bi se zaustavljala na puku ceremonijalizmu i u njemu bivala istrošena. Zbog zahtjeva istine kršćanstvo nije htjelo pobjeći pred istinom u lijep običaj.⁶⁴ Ratzinger se ne ustručava ponoviti onu Tertulijanovu rečenicu: „Krist se nazvao istinom, a ne običajem.“⁶⁵ Krist nije onaj koji bi jednostavno sankcionirao običaj, već o sebi govori kao o istini: ja sam istina. On sam zahtjeva od nas da tragamo za istinom zato što se istinom nikome ne nanosi nasilje. Istina je dar i ni za koga otuđenje. „Ako nam je pak u Kristu darovan novi dar, bitan dar – istina onda je dužnost da je ponudimo i drugima, dakako u slobodi, jer drukčije istina ne može djelovati, niti ljubav biti.“⁶⁶

3.1. Kršćanin – vjernik i svjedok istine

U predgovoru svoje knjige *Vjera – istina – tolerancija* kardinal Ratzinger, prisjećajući se Buberova promišljanja o is-

⁶¹ Usp. BENEDIKT XVI., *Naučiti vjerovati*, 24.

⁶² Usp. Joseph RATZINGER, *O relativizmu i vrjednotama*, 41.

⁶³ Joseph RATZINGER / BENEDIKT XVI., *Vjera i budućnost*, 42.

⁶⁴ Usp. Joseph RATZINGER, *Uvod u kršćanstvo*, 136.

⁶⁵ *Dominus noster Christus veritatem se, non consuetudinem cognominavit.*, u: Joseph RATZINGER, *Uvod u kršćanstvo*, 134.

⁶⁶ Joseph RATZINGER, *Vjera – istina – tolerancija*, 94.

tini, pita se je li pitanje o istini umjesno u području religije i vjere?⁶⁷ Budući da se kršćanstvo promatra kao religija i vjera, i kršćanin, kao pripadnik određene religije i vjernik, sam se nalazi pred zahtjevom istine i biva pozvan postati svjedok istine. Naš je teolog svjestan da čovjek današnjice osjeća odbojnost prema apsolutnome što ga postavlja kršćanstvo. Samim time i biti kršćaninom iziskuje dodatne napore. Kršćanin, ukoliko želi ostati vjeran Istini i temeljnu Kristovu pozivu, osjeća zahtjev apsolutnosti.⁶⁸ Kršćanin je uvjeren da posjeduje vjeru koja u svojoj jezgri pokazuje suštu istinu i nudi otkupljenje. Stoga se kršćaninom ne postaje bez loma, bez egzodusa i bez preokreta vlastitoga života što proizlazi iz bitne radikalnosti kršćanstva koje je po sebi revolutivno.⁶⁹ Onaj tko pripada Kristu i biva njime bitno dodirnut vidi bit kršćanstva u volji za racionalnošću i po osobi Isusa Krista svi su kršćani hodočasnici istine. Kristov sljedbenik shvaća svoj život kao put koji se ne može zaustaviti u apstraktnu sustavu. Samim time što izrasta iz susreta s Istinom, on postaje svjedokom istine s kojom korača i koja oblikuje njegov život. Sveci, kao najuzorniji kršćani, čine važan dio kršćanstva. Njemački teolog odlučno tvrdi da kršćanstvo svoju najljepšu stranu pronalazi u svecima koji postaju jamci Kristove istine.⁷⁰ Crkva se pokazuje najviše Crkvom u životima svetaca. Oni nam pokazuju da je temeljni čin kršćanske eg-

zistencije vjera.⁷¹ Poput svetaca, u vremenima nijekanja mogućnosti spoznaje istine kojima vlada diktatura slučajnosti, „vjernik bi morao biti opozicijska snaga protiv sila koje drže istinu zaslužjenom, protiv zida predrasuda koji sprječava gledanje Boga“.⁷² Samo onda kada se kršćanstvo uzme kao sinteza vjere i razuma, budući da se kršćanska vjera odnosi na čitavu stvarnost, kršćanin može, zahvaljujući skupocjenu biseru istine koji se može pronaći u vjeri, postati svjedokom Istine koja se u osobi Isusa Krista utjelovila i ponudila nadu cijelome svijetu.⁷³ U svjesnosti o vlastitomu

⁷¹ Vjera je stalna tema promišljanja Josepha Ratzingera. Iako ne promatra poput Bartha kršćanstvo samo kao vjeru, uzimajući ozbiljno i kršćanstvo kao religiju, Ratzinger u vjeri koja se događa u susretu sa središnjom istinom kršćanstva u osobi Isusa Krista prepoznaje i temelj pravilno shvaćena i življena kršćanstva. Vjera je uvjet za shvaćanje Božje istine koja je ujedno i istina o čovjeku. Vjera je ne samo temelj iskrena kršćanskoga života, već i svakoga govora o Bogu iz kršćanske perspektive. Modernu krizu vjere vidi u razdvojenosti vjere od razuma dok kršćanstvo predstavlja sintezu jednoga i drugoga. Ako se vjera u Isusa Krista može i razumom opravdati, ona nužno postaje i temeljom kršćanskoga *istinovanja*. Štoviše, naš teolog poziva: „započni s ludošću vjere i doći ćeš do spoznaje. Ta ludost je mudrost: put istine.“ u: Joseph RATZINGER, *Kršćanstvo i kriza kultura*, 94. Unatoč modernomu shvaćanju religije i vjere koje ne bi imale nikakve veze s trpljenjem i krizama, naš teolog se usuđuje konstatirati da „vjera nije ugodan put. Tko ga nudi kao takvoga, propast će. Ona postavlja najveći zahtjev čovjeku jer ona ima visoko mišljenje o čovjeku. No, upravo zbog toga što postupa tako, ona je lijepa i primjerena našem znanju. Ako je promatramo u svoj njezinoj veličini i širini, ona u sebi nosi odgovore koje zahtijeva naš sadašnji trenutak.“ u: Joseph RATZINGER, *Wendezeit für Europa? Diagnosen und Prognosen zur Lage von Kirche und Welt*, Einsiedeln, 1991. 81., u: Helmut HOPING – Jan-Heiner TÜCK, *Sablazan istine vjere. Teološki profil Josepha Ratzingera*, 142.

⁷² Joseph RATZINGER, *Kršćanstvo i kriza kultura*, 91.

⁷³ Usp. Joseph RATZINGER / BENEDIKT XVI., *Bog Isusa Krista. Razmatranja o Trojedinom Bogu*, 29.

⁶⁷ Usp. *Isto*, 8.

⁶⁸ Usp. *Isto*, 27.

⁶⁹ Usp. *Isto*, 63.

⁷⁰ Usp. *Isto*, 203.

poslanju kršćanin ima poseban zadatak da ponudi svijetu ne samo komadića onoga stvarnog, ili pojedinih isječaka stvarnosti, već ukazivanjem na cjelinu istine koja je u Isusu Kristu.⁷⁴ Dok ljudi često u vjeri vide samo dodatan teret koji i onako nema nikakva smisla i povezanosti s ljudskom egzistencijom, kršćanin svjedoči istinu ako upućuje pogled čovječanstva na osobu Isusa Krista u kojemu je Presveto Trojstvo postalo blisko čovjeku.

U vremenima pretjerana govora o napretku kršćanin je svjedok i vjernik ako nudi budućnost ispunjenu Bogom kojega nam je objavio Isus Krist. Kršćanin može svjedočiti istinu Krista ukoliko ima osoban odnos sa svojim Učiteljem. Kristov učenik nosi odgovornost koja se sastoji u zastupanju istine koja u Bogu nalazi svoju usavršenje.⁷⁵ On osluškuje glas svojega Stvoritelja pa je jasno da je čovjek ispunjen Kristom čovjek savjesti, vođen snagom istine i dobra.⁷⁶ Zajedno s Ratzingerom može se konstatirati da biti kršćaninom znači nasljedovati Isusa koji je Istina i uz cijenu poniženja. Ostati vjeran istini znači ostati vjeran Kristu.⁷⁷ Svojim životom kršćanin upućuje na Spasitelja cijeloga svijeta koji je jedina podloga i kriterij svim istinama. Zbog osobne odgovornosti pred Istinom kršćanin se treba truditi oko svega što je u čudesnoj vezi s Istinom. Kristovi učenici trebaju prionuti uz istinu kada je poznaju te sav svoj život uređivati prema njezinim zahtjevima

vodeći sve ljude prema Istini. Time postaju putokazi čovječanstvu prema Istini.

3.2. *Isus Krist – uosobljena Istina*

Čovjek može biti Kristom oblikovan onda i samo onda ako u Kristu vidi jedinu Istinu, Istinu koja je u konačnici jedna. Iako se čovjek neprestance nalazi u hodu prema istini, istina je nama prva izišla ususret. Stvorenja su dužna „prionuti uz istinu kad je spoznaju, te sav svoj život uređivati prema zahtjevima istine“.⁷⁸ Sveti je Augustin svjedok da Istina traga za čovjekom. Štoviše, ona trči za njim i pronalazi ga.⁷⁹ Nije čovjek onaj koji stvara istinu, već je otkriva. Nije čovjek taj koji je u Kristu stvorio istinu, nego je sam Gospodin Isus rekao o sebi da je Istina. Stoga, istina se utjelovila u Isusu Kristu. Postala je uosobljena. Uzela je na sebe ruho osobnoga i ponudila se svijetu. Istina-Isus je konkretna. Istina se predstavila kao prostor u kojemu se svi mogu susresti i ne izgubiti svoju vrijednost i dostojanstvo. Istina u Bogu nije nastupila zbunjujuće, već se predstavila kao izazov koji dovodi u opasnost gubljenja našega vlastitoga *ja*. Istina Isusa Krista istina je koja zahtijeva nasljedovanje, a „nasljedovati Isusa Krista ne znači navezati se na neku pojedinost, nego znači otvoriti se širini njegove istine“.⁸⁰

Isus Krist nam je otvorio shvaćanje kako bismo mogli pojmiti bitno. Ono bitno je jednako i istinito. U Kristu nam

⁷⁴ Usp. Joseph RATZINGER / BENEDIKT XVI., *Vjerna i budućnost*, Zagreb, 2008, 21.

⁷⁵ Usp. Joseph RATZINGER, *Crkva, Izrael i svjetske religije*, Split, 2007, 23.

⁷⁶ Usp. BENEDIKT XVI., *Papa Hrvatima*, 12.

⁷⁷ Usp. Ivan IVANDA, *Samoća vjere*, 60.

⁷⁸ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Dignitatis humanae. Deklaracija o slobodi vjerovanja*, br. 2.

⁷⁹ Usp. BENEDIKT XVI., *Naučiti vjerovati*, 40–41.

⁸⁰ Joseph RATZINGER, *Dođi, Duše Presveti*, Split, 2012., 14.

je postalo vidljivim da „istina nije teret. Niti je običan zbir pravila. Ona je otkriće Jedinoga koji nas nikada ne izdaje. U traganju za istinom dolazimo do toga da živimo na osnovi vjere jer u konačnici istina je osoba: Isus Krist“.⁸¹ Premda „pojam istina, međutim ne pripada omiljenim pojmovima ovog vremena. Istina se povezuje s netolerancijom, više ju se vrednuje kao prijatnu negoli kao obećanje. No, upravo je zato važno postaviti pitanje istine, odnosno, zapitati se o njoj polazeći od Krista“.⁸² Kršćansko promišljanje o istini polazi od Isusa Krista zato što je „Krist tamo, u središtu povijesti, kao veliki vidjelac, a sve njegove riječi izviru iz njegova neposredna kontakta s Ocem“⁸³ i završava u razmatranju Vječne Istine koja je tijelom postala. Samim tim kršćaninova vjera „živi od toga da je *Logos* postao tijelo, da je istina postala put“.⁸⁴ Sva konkretnost istine nalazi se u njezinu postojanju našom u smislu bliskosti i potpunosti jedne Osobe. „To je istinska novost kršćanstva: *Logos*, istina u osobi, također je ispaštanje, preobražavajuće opraštanje, iznad svake naše sposobnosti i nesposobnosti.“⁸⁵ Istina je konkretna zato što se tiče svakoga pojedinca, dotiče ga u svim problemima i ljepotama njegove ljudskosti.

Kada se govori o utjelovljenoj ili uosobljenoj istini, dobro je imati na pameti da „kada je posrijedi kršćanski *Logos*,

radi se o oslobođenju po istini i za istinu“.⁸⁶ Nije nas oslobodila bilo kakva istina već Istina u osobi Isusa Krista po kojemu nam je ponuđen put prema istini, put ispunjen smislom koji nas može učiniti sretnima.

Pilat postavlja pitanje Isusu: *Što je istina?* U ovakvu načinu ophođenja prema Istini Pilat je prikazan kao velik relativist zato što uopće ne čeka odgovor na pitanje koje je postavio, nego se obraća mnoštvu.⁸⁷ U okviru svakodnevnih mijena istina nam nudi put prema sigurnosti. Učitelj istine, Gospodin Isus, nudi nam prostor povjerenja zato što je on „Put, Istina i Život“ (usp. Iv 14,6). „On nam daje slobodu da prihvatimo istinu i postanemo istiniti.“⁸⁸ U Bogu je istina čiji se sadržaj može odrediti. Sadržaj istine postao je prepoznatljivim kada je istina u osobi – Isus Krist ponudio sama sebe za one kojima je došao svjedočiti istinu. Poznato je da se umire samo za ono što se smatra istinom. Osoba-Istina umire kako bi pronašla put do čovjekova uha. „Samo objava Isusa Krista, dakle, u našu povijest unosi onu opću i posljednju istinu, koja potiče ljudski duh da se nikada ne zaustavi.“⁸⁹ Istina se otkriva vjerujući

⁸⁶ Joseph RATZINGER, *O savjesti*, 39.

⁸⁷ Usp. Joseph RATZINGER, *O relativizmu i vrjednotama*, 27.

⁸⁸ Joseph RATZINGER, *Dođi, Duše Presveti*, 33.

⁸⁹ KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, *Dominus Iesus. Deklaracija o jedincatosti i spasenjskoj univerzalnosti Isusa Krista i Crkve* (6. VIII. 2000.), Zagreb, 2000., br. 5 (dalje: DI). Ovom deklaracijom tadašnji prefekt Kongregacije za nauk vjere Joseph Ratzinger ističe, u teologiji pomalo marginaliziranu činjenicu, da je Isus Krist jedini Spasitelj svijeta i da je u njemu objavljena punina božanske istine. Isus Krist je središte božanskoga nauma spasenja dok se spasenjsko utjelovljenje Riječi smatra trojstvenim događajem (usp. br. 12). U dokumentu se ponavlja istina da je Gospodin Isus ključ, središte i cilj sve ljudske povijesti. Osim naglašene kristocentričnosti,

⁸¹ Joseph RATZINGER, *Vjera – istina – tolerancija*, 52.

⁸² Helmut HOPING – Jan-Heiner TÜCK, *Sablazan istine vjere. Teološki profil Josepha Ratzingera*, 56.

⁸³ Joseph RATZINGER, *Kršćanstvo i kriza kultura*, 85.

⁸⁴ Joseph RATZINGER, *Nazvao sam vas prijateljima*, Split, 2008, 71.

⁸⁵ Joseph RATZINGER, *O relativizmu i vrjednotama*, 81.

u Osobu. Ratzinger neumorno ponavlja: „Kršćanska je vjera susret s Kristom, živom Osobom koja životu otvara novi obzor, a time i odlučujuće usmjerenje.“⁹⁰ Vjera utemeljena na povjerenju nužno mijenja život vjerujućega.

Veličina Isusa Krista nije samo u tomu što nam je ukazao na istinu, već što je on sam Istina, on je sam Bog. Istina Boga koji je izišao ususret čovjeku koji traga za smislom vlastite egzistencije nalazi se u vjerovanju da nas je Istina spasila i da nas ljubi. Ljubav koja je u istini, u Sinu Božjemu, savršena je ljubav. Istinu u ljubavi se *ubilo*, pokopali su je, ali ona nikada ne umire zato što nikada i ne stari. Stoga, istina je samo jedna, a ona je samo u Kristu koji je umro za istinu Presvete Trojice koju je svjedočio i umro je za one kojima je božanska istina upućena. Budući da istina Isusa Krista nije apstraktna istina koja ne bi mogla biti prihvaćena i ljudskim razumom dosegnuta (premda razum vodi k istini), Božja je Istina i Ljubav. Istina je Ljubav. Ljubav je Istina. Identitet jednoga i drugoga je samo u Bogu – Isusu Kristu. Na Boga Isusa Krista usredotočena je cijela teološka misao Josepha Ratzingera koji istinsku ljubav vidi mogućom jedino u vjeri u Isusa Krista koji je ljubio do kraja.

3.3. *Veritas in caritate*

Istina nikada ne biva shvaćen odvojeno od slobode i ljubavi.⁹¹ Kršćanin

crkveno učiteljstvo progovara i o punini Kristove Crkve u Katoličkoj Crkvi.

⁹⁰ BENEDIKT XVI., *Naučiti vjerovati*, 36.

⁹¹ Svaki Ratzingerov govor o istini povezan je s govorom o ljubavi. Istodobno, govoriti o kršćanskome poimanju ljubavi i istine znači ujedno govoriti i o Bogu čije je ime

je uvjeren da se i ne može govoriti o istini, a da se ne spomene Boga koji je prava Ljubav, jedina Istina i savršena Sloboda. Čovjek, budući da se ne može zadovoljiti onim prizemnim i privremenim, „u sebi nosi nepotiskivu čežnju za posljednjom i konačnom istinom. Zato se Gospodin Isus, ‘Put, Istina i Život’ (Iv 14,6) obraća ljudskom srcu koje čežne i čuti se hodočasnikom i žednikom, srcu koje žudi za izvorom vode žive, srcu – prosjaku Istine“.⁹² Stvorenju kojim *vлада* strast za istinom izlazi ususret Istina koja je Ljubav – Isus Krist pa Kristovi učenici s pravom i oduševljenjem mogu kliknuti da je „breme istine postalo lako (Mt 11,30) onoga trenutka kada je Istina došla i uzljubila nas i našu krivnju spalila u ognju svoje ljubavi“.⁹³

ljubav (usp. 1 Iv 4,7–8) i *istina* (usp. Iv 14,6). O važnosti pojma ljubavi dovoljno govori i činjenica da čak tri dokumenta Benedikta XVI. već u naslovu ističu važnost *ljubavi: Deus caritas est, Sacramentum caritatis i Caritas in veritate*. U cjelokupnu opusu ovoga velikog teologa vлада povezanost između istine i ljubavi. Spomenuta trijada čini temelj njegova teologiziranja. Istina, i sloboda i ljubav bivaju dobro shvaćene jedino u odnosu jednoga pojma prema drugim dvama. Pravilno vrednovanje svih pojmova kršćanstvo, kao i naš teolog, pronalazi u osobi Isusa Krista koji je istina koja ljubi i čini nas slobodnima. U Bogu Isusa Krista istina i ljubav su istovjetne zato što se i sam Bog takvim objavio. U konačnici, ljubav i istina temelj su svekolike zbilje.

⁹² BENEDIKT XVI., *Sacramentum caritatis – Sakrament ljubavi. Postsinodalna pobudnica Svetoga Oca Benedikta XVI. o euharistiji, izvoru i vrhuncu života i poslanja Crkve, upućena biskupima, kleru, osobama posvećenog života i vjernicima laicima* (22. II. 2007.), Zagreb, 2008., br. 2. Umirovljeni papa Benedikt XVI. u ovoj pobudnici govori o daru euharistije u kojoj nam se daje sam Isus Krist i koja postaje temeljem kršćanskoga života u istini. Kršćanin svoju snagu u životu po Istini pronalazi hraneći se njom samom, Isusom Kristom, prisutnim u euharistiji – sakramentu ljubavi u kojoj se daruje sam Krist kako bi se susreo s čovjekom.

⁹³ Joseph RATZINGER, *O savjesti*, 54.

Osim što je kršćanstvo religija ljubavi i što smo uronjeni u ljubav Svevišnjega, „Bog je apsolutni i posljednji izvor svih bića; ali i stvaralačko počelo svega stvorenja – *Logos*, praiskonski razum – istodobno je onaj koji ljubi svim zanosom istinske ljubavi“.⁹⁴ Kršćanin postaje istinskim svjedokom zahvaljujući susretu s osobom Isusa Krista po kojemu smo upoznali Božju ljubav za nas i za cijeli svijet, za sve stvoreno. Stvorenje se osjeća ljubljenim i cijenjenim Stvoriteljevom brigom i nježnošću. Onaj koji stvara iz ljubavi i održava sve stvoreno po ljubavi koja je sam Božji bitak.

S jedne strane, neopisiva Božja ljubav koja je ujedno i istina, iznosi jednostavnu istinu. Dok nam s druge strane postaje jasno „da razum mora istraživati ono što ljubi; što više ljubi, tim više to želi spoznati. Tko živi za istinu, širi se do nekog oblika spoznaje koji sve više i više izgara od ljubavi prema onom što spoznaje“.⁹⁵ Po ljubavi čovjek dolazi u srce istine koje je u samome Bogu. „Istina je u ova vremena tako zamračena, a laž tako učvršćena da istinu možemo raspoznati samo ako je ljubimo.“⁹⁶ Istinu treba ljubiti. Koliko god je svaki razgovor jedna nova šansa istini, toliko je i svako čovjekovo iskreno traženje mogućnost čovjekova susreta s vječnom istinom. Po daru razuma od čovjeka se traže iskrenost i istinoljubivost, ljubav prema istini. Zbog ljudske nedostatnosti potrebno je neprestano obnavljati svoje napore prema

iskrenosti kojom saznajemo istinu o Bogu, svijetu i nama samima. „Svijet nije proizvod tame i besmisla. Svijet dolazi iz shvaćanja; dolazi iz slobode, iz ljepote koja je ljubav.“⁹⁷ Bog stvara svijet iz ljubavi kako bi nas pozvao da odgovorimo svojom ljubavlju u kojoj se ostvaruje jedini prikladan odgovor.

Benedikt XVI., govoreći o poveznici između istine i ljubavi, poziva se na Krista koji je dao svjedočanstvo istine u ljubavi. „Ljubav u istini, koju je Isus Krist posvjedočio svojim zemaljskim životom, a danasve svojom smrću i uskrsnućem, glavna je pokretačka snaga istinskoga razvoja svake osobe i svekolikoga ljudskoga roda... On je sam, doista, Istina.“⁹⁸ „Zbog toga je potrebno povezati ljubav s istinom ne samo u smjeru koji je Pavao označio kao ‘istinovanje u ljubavi’ (*veritas in caritate*, *Ef 4, 15*) nego i u povratnom i dopunjenom smjeru kao ‘ljubav u istini’ (*caritas in veritate*).“⁹⁹ Joseph Ratzinger smatra da

⁹⁷ Joseph RATZINGER, *U početku stvori Bog. Promišljanja o stvaranju i grijehu*, 37.

⁹⁸ BENEDIKT XVI, *Caritas in veritate – Ljubav u istini*, Enciklika o cjelovitome ljudskom razvoju u ljubavi i istini upućena biskupima, prezbiterima, đakonima, posvećenim osobama, vjernicima laicima i svim ljudima dobre volje (29. VI. 2009.), Zagreb, 2010., br. 1 (dalje: CV). U ovoj enciklici Benedikt XVI. usuđuje se pozvati moderni svijet, kojemu su bitni samo napredak, zarada i vrijeme, i dati poruku da ljudski razvoj u našem vremenu potrebuje ljubav ispunjenu istinom. Progovara o ekonomskom razvoju, civilnome društvu, kao i o razvoju naroda i o zaštiti okoliša na temelju dotadašnjega crkvenog učiteljstva tvrdeći da društvo utemeljeno jedino na istinskim vrijednostima i oplemenjeno ljubavlju ima budućnost. Uzrok svakome razvoju je moralno dobro osoba. Ne zaboravlja naglasiti da humanizam koji bi isključio Boga nije nikakav humanizam. Nema pravoga humanizma bez Boga. Stoga humanizam koji bi isključivao istinu i ljubav iz svojega *statuta* vodio bi kataklizmi društva i uništenju pojedinca koji je bitno upućen na druge, ali i na Boga.

⁹⁹ BENEDIKT XVI., CV, br. 2.

⁹⁴ BENEDIKT XVI., *Deus caritas est – Bog je ljubav*. Enciklika biskupima, prezbiterima i đakonima, posvećenim osobama i svim vjernicima laicima o kršćanskoj ljubavi (25. XII. 2005.), Zagreb, 2006., br. 10.

⁹⁵ IVAN PAVAO II., FR, br. 42.

⁹⁶ Fernand LELOTTE, *Tražimo smisao*, Zagreb, 1966., 28.

istina blista jedino u ljubavi i samo je u njoj moguće živjeti. Ljubav bez istine upada u sentimentalizam i gubi se u običnoj osjećajnosti dok istina bez ljubavi nije u punu smislu istina. Istina je svjetlo koje ljubavi daje smisao. Nasljedovatelja Krista treba pokretati ljubav ispunjena istinom koja nam je darovana. Zbog zahtjevnosti istine za otkrivanjem kršćanin uviđa da biti u istini znači dovoditi sama sebe sebi. Spoznanje istine povratak je samome sebi i shvaćanje ljubavi kojom smo od našega Stvoritelja i Spasitelja ljubljani zato što „kršćanska vjera živi od toga da ne postoji samo objektivni smisao nego da me taj smisao poznaje i ljubi“.¹⁰⁰

Istina se očitovala kao ljubav u trenutku predavanja života *Pravednika* za dužnike. *Trenutak križa* je trenutak iskazivanja ljubavi prema drugima. Teolog Ratzinger smatra da križ znači svemoć povezanu s ljubavlju bez napuštanja istine. Istina ostaje nerazrušiva i biva konkretizirana u ljubavi. Tamo gdje su ljubav i istina zajedno događa se križ.¹⁰¹ Isus Krist je dao život za svakoga pojedinca iskazavši najviši stupanj ljubavi prema nekome koja je božanske biti, ljubavi koja je sam Bog. Po križu koji je središte objave u smislu tolike Božje otkrivenosti i još veće tajanstvenosti otkriven je bezdan Božje ljubavi. On se predstavlja našim prijateljem i to istinski potvrđuje viseći na križu koji je forma apsolutne ljubavi, ljubavi bez granica i ljubavi do smrti. Nema veće ljubavi od one na križu iskazane.

Istina nam je ponuđena kao put, put prema križu. Živjeti po Kristovim principima znači uputiti se u smrtnu pustolovinu ljubavi u spremnosti davanja života za druge. „Središnja točka nasljedovanja je ljubav prema bližnjemu, ljubav koja se nadahnjuje na Raspetome te u siromasima, slabima i patnicima prepoznaje Isusovo lice.“¹⁰² Izvor kršćaninove ljubavi prema drugima nalazi se u samome Bogu. Jedino ako ljubi po uzoru na Boga, ispravno i dosljedno ljubi. Ovakva se ljubav ne boji pretjerane sentimentalnosti zbog trajna poziva na žrtvu niti ovakva ljubav može ohladiti jer se hrani Ljubavlju. „Samo nam stvoriteljski razum, koji se u raspetom Bogu očitovao kao ljubav, može doista pokazati put.“¹⁰³ Ljubav pokazuje samo put spremnosti nadilaženja vlastitih interesa u potpunu samopredanju za Boga i bližnjega.

Shvaćanjem istine u tijesnoj povezanosti s ljubavlju koja uključuje odricanje i žrtvu očito je da istina nije nikakav luksuz već ozbiljan zahtjev. Unatoč neobičnoj zamamnosti lažnoga koje nam se barem privremeno može činiti ugodnijim i korisnijim, istina nam se nudi kao nešto dugotrajnije i očito bolje. Križ kao forma potpune ljubavi ne čini se ni udobnim ni previše privlačnim. Samim time, ni istina nam se ne čini katkada korisnom. Međutim, zbog tijesne veze s ljubavlju istina nam se otkriva u svojoj ljepoti koja nadilazi sve privremeno i ograničeno i nudi nešto novo. Ona nudi uvid u cjelinu koju nam vječni Bog sam otvara.

¹⁰⁰ Joseph RATZINGER / BENEDIKT XVI., *Vjera i budućnost*, 25.

¹⁰¹ Usp. Joseph RATZINGER / BENEDIKT XVI., *Događa i navještaj*, Zagreb, 2011., 110.

¹⁰² Joseph RATZINGER, *Na putu Isusu Kristu*, Split, 2005., 28.

¹⁰³ Joseph RATZINGER, *Kršćanstvo i kriza kultura*, 39.

3.4. *Christianitas – religio vera?*

U svojoj teologiji njemački teolog Ratzinger smatra da je ponovno potrebno postaviti *staromodno* pitanje o istini kršćanstva bez obzira koliko ono drugima moglo izgledati poput napada, suvišnim ili bez mogućnosti odgovora.¹⁰⁴ Počevši od uvjerenja da „kršćanska vjera bitno ima posla s istinom“,¹⁰⁵ teolozi su pozvani iznova promišljati zahtjev kršćanstva za istinom. Iako jedan autor postmodernističkoga usmjerenja zaključuje da „od sada istina, pravednost i čovječnost stoje u množini“¹⁰⁶, kršćanstvo je pozvano neprestance govoriti o istini. Pitanje o istini nije moguće zapostaviti zato što „Bog je istina – ova je tvrdnja program, temeljno usmjerenje ljudske egzistencije“.¹⁰⁷ Rastanak s pitanjem istine značio bi i rastanak s kršćanskom vjerom. Ovo je ujedno i usmjerenje promišljanja o kršćanstvu koje daje svjedočanstvo istine. Ipak, traženje istine ne uključuje nužno stalno dokazivanje vlastite nepogrešivosti i neistinitosti svakoga drugog mišljenja, već shvaćati istinu koja se razvija. Zahtjev za istinom koji kršćanstvo postavlja sebi i drugima ne izlazi iz volje kršćana već iz objave Boga koji za sebe govori da je Istina. Kršćanska vjera ne gospodari istinom, već joj služi. Kada bi njome gospodarila, bila bi samo jedna od ideologija koje su prošle i prolaze u karavani ljudske povijesti.

¹⁰⁴ Usp. Joseph RATZINGER, *Vjera – istina – tolerancija*, 148.

¹⁰⁵ Joseph RATZINGER / BENEDIKT XVI., *Dogma i navještaj*, 108.

¹⁰⁶ Joseph RATZINGER, *Nazvao sam vas prijateljima*, 65.

¹⁰⁷ Isto.

Unatoč tvrdnjama pojedinih kršćanskih teologa koji u kršćanstvu vide samo vjeru distancirajući je od religije, Ratzinger u kršćanstvu prepoznaje i jedno i drugo. Kršćanska vjera je ujedno i religija. Kršćanska se vjera mora i ona se izražava kao religija. Naš teolog uvijek neumorno daje prednost vjeri u Isusa Krista koji je jedini Spasitelj. Razlog stalnu promišljanju o istini kršćanstva je „Istina, koja je Krist, svugdje se nameće svojim univerzalnim autoritetom“.¹⁰⁸ Ishodište kršćanskoga univerzalizma nije bio tek nagon za moći ili upornost pojedinaca vođenih militantnim idejama, već sigurnost da su primili spoznaju koja spašava i ljubav koja otкупljuje.¹⁰⁹ U Isusu Kristu se pronalazi svaki argument i opravdanost za istinu koja se nudi kao nešto zajedničko zato što je kršćanska vjera otvorena za sve veliko, istinito i čisto u kulturama i religijama svijeta.¹¹⁰ Može se zajedno s Ratzingerom konstatirati da kršćanstvo nije duhovni imperijalizam, već nudi istinu koja je zajednička¹¹¹ i koja nikome ne nameće

¹⁰⁸ KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, *DI*, br. 23.

¹⁰⁹ Usp. Joseph RATZINGER, *Vjera – istina – tolerancija*, 49.

¹¹⁰ U knjizi *Vjera – Istina – tolerancija* Ratzinger otvoreno zastupa *inkluzivizam* kojim se smatra da sve religije idu ususret kršćanstvu i da je ono prisutno u svima. Spasenje se događa po Kristu koji je otajstveno prisutan u njima. Jednako naučava i Karl Rahner. Inkluzivizmom se ozbiljno suprotstavljaju pluralizmu i ekskluzivizmu.

¹¹¹ Benedikt XVI. tvrdi na više mjesta u svojim knjigama da nema pravoga susreta religija ukoliko se predstavnici istih odreknu istine. Zastupa tezu da se ozbiljan susret različitih religija ne može odreći hrvanja za istinu. Upravo zbog mogućnosti podilaženja i manipulacije istinom treba postojati trajna spremnost prihvatanja istine. Jedino istina može zaista pročititi religiju od onoga negativnog koje ju može voditi u fundamentalizam. Isto tako, istina će pomoći i u čišćenju religije od nepotrebne osjećajnosti. Stoga je svrha međureligijskoga dijaloga

nasilje, već nudi nov pogled na povijest, čovjeka i svijet ne prisiljavajući nikoga na pristajanje uza nj.

„Ako ga, dakle, mi kršćani nazivamo jedinim Posrednikom spasenja za sve, koje vrijedi za sve i koje, u konačnici, svi trebaju, to nije nikakvo obezvjeđivanje drugih religija ni oholo apsolutiziranje naše misli, nego jedino osvojenost njime koji nas je dirnuo u nutrini i ispunio darovima.“¹¹² Ako jedni osporavaju istinu drugima i tvrde da samo njihova religija posjeduje istinu koja nije ni u čijemu vlasništvu, onda se može govoriti o pretendiranju u posjedovanju istine. Kršćanstvo ipak ne poznaje gospodarenje istinom, već se istini samo može služiti.

Ipak, može li se danas uopće govoriti o istini religije ili vjere? Koliko god se time ne ugrožavalo drugoga, legitimno je zapitati se: „Može li takva vjera uopće biti susret s istinom?“¹¹³ Ako se kršćanska religija tumači kao religija istine, u čemu bi se sastojala novost i radikalnost istine koju promovira kršćanstvo? Specifičnost kršćanstva je u razbijanju mistifikacija i u zasnivanju na spoznaji koja vodi prema istinu. Pomoću spoznaje pobijedeni su poganski mitovi i prividi primitivnih religija. Vjera koja je otvorena susretu s razumom, koja ne bježi razumu. Štoviše, u njemu pronalazi opravdanje. Kršćanstvo nudi integritet između vjere i razuma, u vjeru je bitno ucijepljeno ono umno i razumno. Pritom se ne može govoriti o

pretjeranu racionaliziranju vjere već o dubljemu shvaćanju tajne vjere. Upravo je zbog toga kršćanstvo postalo svjetska religija zato što se njegova moć sastojala „u sintezi razuma, vjere i života: upravo je ta sinteza sažeto izražena u izrazu *religio vera*, prava religija“.¹¹⁴ Nema pravilne vjere bez razuma, a i razum se gubi bez vjere. Ovim je čovjek duboko određen dok „razum i vjera trebaju jedno drugo da bi ostvarili svoju pravu narav i svoje poslanje“.¹¹⁵ Čini se važnim naglasiti da ovo nije nešto što bi bilo iznašasće kršćanstva u stoljećima razvoja i rasta kršćanstva već „kršćanstvo od sama početka shvaća sebe kao religiju *Logosa*, religiju u skladu s razumom“.¹¹⁶ U konačnici, ako se želi razumjeti kršćanstvo i kao vjera i kao religija, bez uključenja razumskoga ne bismo dobili rezultate. „Vjera učvršćuje, integrira i osvjetljuje polog istine do koje ljudski razum ne može sam doći.“¹¹⁷ Istina se ne nalazi ni u samoj vjeri, što bi vodilo ekstremizmu, ni u samomu razumu kojim bi upali u nemilosrdni scijentizam koji je ogolio istinu. Ona je negdje u sredini, ako u tomu vidimo susret vjere i razuma. Ona se otkriva u sredini kao sinteza vjere i razuma. Svaka-ko, iako pravilno poimanje kršćanske poruke nužno potrebuje upotrebu razuma, kršćanstvo nije silovanje uma već istina o dobru. Najbolji su svjedoci toga mučenici koji „jamče čovjekovu sposobnost za istinu kao granicu svake moći i kao jamstvo njegove sličnosti s Bogom“.¹¹⁸ Oni su govorili

pronalaženje istine koja se onome koji hodočasti prema njoj može pokazati u svojoj veličini. Zadnja instanca svijeta nije laž već istina.

¹¹² BENEDIKT XVI., *Naučiti vjerovati*, 24.

¹¹³ Joseph RATZINGER, *O savjesti*, 24.

¹¹⁴ Joseph RATZINGER, *Vjera – istina – tolerancija*, 157.

¹¹⁵ BENEDIKT XVI., *Naučiti vjerovati*, 51.

¹¹⁶ Joseph RATZINGER, *Kršćanstvo i kriza kultura*, 37.

¹¹⁷ Joseph RATZINGER, *Naučiti vjerovati*, 72.

¹¹⁸ Joseph RATZINGER, *O relativizmu i vrjednotama*, 69.

iz uvjerenja do kojega su došli zahvaljujući velikoj vjeri i razumski promišljajući. Jer „tko je spreman govoriti protiv svojeg uvjerenja, ne može uvjeriti druge“.¹¹⁹ Mučenici su svojim životom i predanošću upravo svjedočili Istinu i bili uvjereni u ono što govore. U suprotnome ne bi bili spremni dati svoje živote za Isusa Krista.

Mnogi kršćanstvu prigovaraju da je *platonizam za neuke* ili loša interpretacija neoplatonske filozofije dok je naš teolog uvjeren da „kršćanstvo nije komplicirana i u međuvremenu zastarjela filozofija, nije nepregledno mnoštvo dogma i propisa. Kršćanska vjera je dodirnutost Bogom i svjedočanstvo za nj“.¹²⁰ Snaga kršćanstva ne proizlazi iz dobro zamišljena sustava jednoga palestinskog filozofa koji je za sebe tvrdio da je Sin Božji i dangubio hodajući gradovima i obmanjujući ljude, već u vjeronjanju da je po njemu objavljena sva istina i o Bogu i o čovjeku. Dok „platonizam pruža ideju o istini, kršćanska vjera pruža istinu kao put; i tek onda kada istina postane put, tek onda postaje ona čovjekova istina“.¹²¹ Samo ako je kršćanska vjera istina, ona se tiče svih ljudi zato što je svima upućena. U suprotnom teško je opisati „nemir svetoga Pavla koji ga je tjerao sve do granica zemlje potjecao je iz ovog znanja o univerzalnosti dara – univerzalnosti istine i spasenja koji ne poznaju granica“.¹²² Vjera nadilazi puko uvjerenje u nešto i postaje susretom sa smislom koji nas tjera da *religio vera* bude pristupačna i drugima,

svim ljudima. Zaključno se može reći da „kršćanski vjerovati znači povjeriti se smislu koji nosi mene i svijet, uzeti ga kao čvrst temelj na kojemu mogu bez straha stajati: kršćanski vjerovati znači našu egzistenciju shvatiti kao odgovor Riječi, *Logosu*“.¹²³ Iz divne sinteze vjere i razuma dolazi se u obzorja smisla. Smisao je ujedno i istina. I zato ima smisla govoriti o kršćanskoj vjeri i pronalaziti u njoj Smisao.

Umjesto zaključka

Sudbina je istine zanimljiva. Nekada se o njoj nije govorilo zato što se i nije smjelo govoriti. Danas, kada se o njoj treba govoriti, zaobilazi se i nadoknađuje nečim drugim, možda *poluistinima*, odnosno lažima. Više nego ikada potrebno je govoriti o temeljnim životnim pitanjima. Jedan od hrabrih govornika o istini i pravi *istinotražitelj* svakako je i Joseph Ratzinger. U vremenu očita relativizma naš teolog promišlja iz perspektive kršćanina, spremna i na odricanje poradi istine. Pitanje istine uvijek se stavlja pred pojedinca koji treba kupiti mrvicu istine kako bi došao do istine koja je cjelina. Istina svoju cjelovitost postiže i ima samo u Osobi koja nam se predstavila Istinom. Benedikt XVI. se ne umara govoriti o Bogu koji je istina. U svojem promišljanju često spominje *trojednost* istine, ljubavi i slobode. Unatoč modernomu divljaštvu pod krinkom sveprisutna relativizma i podivljala liberalizma koji ne podnosi govor o istini, Ratzinger se usuđuje progovoriti o istini i uputiti na uosobljenu Istinu. Veličina i ljepota promišljanja našega teologa u bor-

¹¹⁹ Joseph RATZINGER / BENEDIKT XVI., *Dogma i navještaj*, 62.

¹²⁰ Joseph RATZINGER, *Nazvao sam vas prijateljima*, 96.

¹²¹ Joseph RATZINGER, *Uvod u kršćanstvo*, 94.

¹²² Joseph RATZINGER, *Na putu Isusu Kristu*, 152.

¹²³ Joseph RATZINGER, *Uvod u kršćanstvo*, 68.

bi je protiv zamračivanja istine koje vodi čovječanstvo u samouništenje. Iako istina izgleda poput djeteta koje osamljeno i ostavljeno luta zemljom, glas istine ne prestaje odzvanjati u srcima i umovima ljudi. U svakom slučaju, ovo se ne čini ni odveć demagoškim ni idealiziranim poimanjem. Ne naginje demagogiji zato što ne podrazumijeva obmanjivanje lažnim izjavama i obećanjima. Isto tako, svatko tko je iskusio snagu laži i ljepotu istine shvatit će da istina nije ni idealizirano predstavljena. Stoga konkretnost istine koja je opipljiva u čovjekovu svakodnevlju ne dopušta apstrahiranje istine. Istina se tiče čovjeka. Po njoj čovjek usmjeruje svoj život i osmišljava vlastito bivanje. Ona nije vječna daljina, već iziskuje svakodnevne odgovore od čovjeka. Upravo zbog ulovljenosti u istinu ona, u Ratzingerovoj misli, nije prikazana idealizirano već kao nešto stalno prisutno u slobodi odabiranja. Početak svakoga kršćanskog govora o istini počinje u Isusu Kristu i u njemu se završava postigavši puninu. Kršćanin ne može govoriti o istini ne spominjući Boga. Za Ratzingera ne postoje verzije istine, već samo jedna Istina koja nudi čovjeku smisao. Drugo ime za istinu, po Ratzingerovu promišljanju, jest smisao. Spoznaja istine nužno vodi prema smislu. Stoga, cjelokupan Ratzingerov teološki napor uložen u promišljanju o istini sastoji se u sintagmi *instaurare veritatem*. On zaista želi vratiti mjesto istini u životu, ali i u znanosti. Stoga je Istina predstavljena kao dubinska obveza nadilaženja vlastitih interesa i stupanja u odnos s vječnošću u kojoj će se smiriti nemirno srce naše. Ne u nekoj bezimenoj vječnosti koja će nas apsorbirati ili u božanstvu koje će nas rastaviti od nas samih u procesu stapanja, već u susretu s

Istinom koja je Bog i Boga koji je Istina, Ljubav i Sloboda. Zaključno možemo reći da Ratzinger svoj hod prema istini ostvaruje nasljeđujući Krista u kojemu se nalazi jedina i konačna Istina.

